

Nr 24

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående lagstiftning om ökad insyn och verklig medbestämmanderätt för de anställda i företagen.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 227 i första kammaren av herr *Norling m. fl.* samt nr 262 i andra kammaren av herr *Hagberg m. fl.*

I motionerna, vilka är likalydande, föreslås, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer, att en utredning tillsättes med uppgift att utreda vissa i motionerna angivna frågor och utforma förslag till en lagstiftning om ökad insyn och verklig medbestämmanderätt för de anställda i företagen.

Beträffande innehållet i motionerna får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas i det följande, hänvisa till motionen II: 227.

Över motionerna har på utskottets begäran avgivits yttranden av Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen i Sverige och Tjänstemännens centralorganisation.

Motionerna

I motionerna behandlas bl. a. företagsnämndernas verksamhet, frågan om rätten till arbetsplatsen, arbetsstudierna, arbetarskyddet, investeringarna samt de statligt och kommunalt anställdas medbestämmanderätt, varefter det till sist heter:

Vi har i det föregående gett motiveringar för nödvändigheten av att nu slå in på lagstiftningsvägen som ersättning eller komplement till avtalen i medbestämmandefrågor. Det är naturligt att *viktiga vinningar, som de fackliga organisationerna tillkämpat sig avtalsvägen, för att ge ett säkrare skydd upphöjes till lag.* Så har varit fallet i föreningsrättsfrågan, i arbetstidsfrågan och i arbetarskyddsfrågan. Eftersom arbetsgivarna vägrar en ökad insyn och medbestämmanderätt inom de frivilliga överenskommelsernas ram återstår ingenting annat att tillgripa än lagstiftning.

Man kan här tänka sig olika vägar. Eftersom företagsnämnderna redan prövats i ett tiotal år vore det *naturligast att dessa utbyggdes från att tidigare ha varit organ för enbart information och samråd till att bli organ för verklig medbestämmanderätt med beslutande befogenheter.*

När det gäller att vidga befogenheterna för detta organ bör den utredning, som vi här föreslår, koncentrera sig framför allt på följande frågor: Ökad insyn i företagens skötsel och ekonomi, medbestämmanderätt i fråga om investeringar, produktionsfrågor, avskedanden och permutteringar, olika ackords- och arbetsvärderingssystem, arbetets organisation, personalpolitiken, arbetarskyddet samt trivsel och sociala välfärdsanordningar. Även lagstiftningen i den mån denna försvagar löntagarna i deras strävanden att mot företagen hävda ekonomiska- och företagsintressen bör granskas.

Vi förutsätter som självklart att i utredningen skall ingå representanter för såväl arbetsgivarna som de anställda. Det skulle vara en stor tillgång att därvid få med även direkta representanter för arbetsplatsernas folk.

Vi vill särskilt understryka att en lagstiftning inte på något vis får ersätta eller inkräkta på fackföreningarnas funktion som kamp- och påtryckningsorganisationer på det här berörda området. Denna funktion kommer att öka i betydelse, då det gäller att bevaka att de rättigheter för de anställda som stadgas i lag eller avtal också respekteras av arbetsgivarna.

1946 års avtal om företagsnämnder m. m.

Enligt ett den 30 augusti 1946 undertecknat avtal mellan Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen skall vid företag, där i regel sysselsättes minst tjugofem arbetare, såframt arbetsgivaren eller vederbörande lokala organisation på arbetarsidan det begär, inrättas företagsnämnd såsom ett organ för information och samråd. Vid mindre företag än nu sagts men där i regel sysselsättes flera än fyra arbetare, som fyllt 21 år, må vederbörande lokala organisation på arbetarsidan besluta, att tvenne företagsombud skall utses för arbetarna för att utöva motsvarande funktioner som företagsnämnderna. Avtalet har karaktären av ramavtal. Det kommer i tillämpning med kollektivavtals kraft, så snart det antagits för två motstående förbunds gemensamma verksamhetsområde.

Företagsnämndernas allmänna uppgifter anges i avtalet sammanfattningsvis vara »att upprätthålla fortlöpande samverkan mellan arbetsgivaren och de anställda för åstadkommande av bästa möjliga produktion; att bereda de anställda insikt i verksamhetens ekonomiska och tekniska betingelser samt rörelsens resultat; att verka för de anställdas trygghet i anställningen samt för säkerhet, sundhet och trivsel i arbetet; att främja inom företaget bedriven yrkesutbildning; samt att i övrigt verka för goda produktions- och arbetsförhållanden vid företaget».

Företagsnämnd skall bestå av ledamöter, utsedda dels av arbetsgivaren och dels av arbetarna vid företaget. Ledamöter av nämnden må jämväl utses av arbetsledare och övriga tjänstemän vid företaget i enlighet med det avtal om företagsnämnder som — likaledes den 30 augusti 1946 — träffats mellan Svenska arbetsgivareföreningen och Tjänstemännens centralorganisation.

Det mellan Svenska arbetsgivareföreningen och Tjänstemännens centralorganisation träffade företagsnämndsavtalet är i stora delar av samma innebörd som motsvarande avtal mellan Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen.

Även utanför Svenska arbetsgivareföreningens avtalsområde har särskilda avtal om företagsnämnder träffats i ett stort antal fall. En anpassning av avtalen har därvid ägt rum med hänsyn till struktur- och arbetsförhållandena på olika områden.

Remissyttrandena

Svenska arbetsgivareföreningen anför i sitt yttrande över förevarande motioner bl. a.:

Tillkomsten av 1946 års avtal om företagsnämnder mellan arbetsgivareföreningen och landsorganisationen samt mellan arbetsgivareföreningen och Tjänstemännens Centralorganisation utgjorde liksom övriga s. k. saltsjöbadsavtal ett resultat av den samarbetsanda som efter hand vuxit fram på arbetsmarknaden och där kommit att bli ett av de dominerande dragen. I vissa hänseenden var avtalet en direkt fortsättning på de regler som redan intagits i huvudavtalet av 1938. Så var fallet beträffande trygghetsfrågorna: principiellt samma bestämmelser angående varsel m. m. vid uppsägnings- och permitteringsfall som angivits i huvudavtalet inflöto i avtalet om företagsnämnder.

Under den tid som förflutit från 1946 ha företagsnämnderna visat sig i stort sett väl fylla sina uppgifter såsom organ för information och samråd på det lokala planet. Nämndverksamheten har otvivelaktigt i icke ringa grad bidragit till att förbättra förhållandet mellan arbetsgivare och anställda.

De avtalsslutande parterna ha också noga följt utvecklingen av nämndverksamheten och genom olika åtgärder sökt på lämpligt sätt främja densamma, ävensom avhjälpa de brister som i vissa hänseenden framkommit. För närvarande föreligger ett förslag till ändringar i vissa delar av företagsnämndsavtalet, vilket förslag kommer att behandlas vid nästkommande sammanträde inom den s. k. arbetsmarknadskommittén. Ingen av arbetsmarknadsparterna önskar någon grundläggande ändring beträffande företagsnämnderna och deras uppgifter. Enligt föreningens uppfattning bör det även i fortsättningen få ankomma på parterna själva att bestämma huruvida och i vad mån företagsnämnderna skola ges nya eller ändrade arbetsuppgifter.

Under hänvisning till det anförda avstyrker föreningen motionärernas förslag.

Landsorganisationen anför:

I motionerna behandlas såväl frågor som hittills reglerats genom lagstiftning, frågor som reglerats genom kollektivavtal av traditionell typ såväl som kollektivavtal av saltsjöbadstyp samt dessutom arbetsrättsliga frågor.

LO saknar anledning att ingå på enskildheter i de föreliggande motionerna, liksom i fråga om vad motionärerna kan anses avse med verklig medbestämmanderätt. LO önskar i detta sammanhang endast uttala sig om frågan huruvida de spörsmål, som hittills reglerats genom de s. k. saltsjöbadsavtalen mellan Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen i Sverige, i stället skall regleras genom lagstiftning.

Denna fråga har tidigare varit föremål för fackföreningsrörelsens uppmärksamhet. Lagstiftningsalternativet diskuterades redan i början av 1920-talet i anslutning till det statliga utredningsbetänkandet om industriell demokrati. Genom tillkomsten av Huvudavtalet 1938 gav arbetsmarknadsparterna uttryck för sin principiella inställning, nämligen att frågor av den karaktär det här gäller bäst löses genom frivilliga överenskommelser mellan parterna själva. Huvudavtalet tillkom för att förhindra en av båda parter icke önskvärd lagstiftning. I fackföreningsrörelsens betänkande, »Fackföreningsrörelsen och näringslivet», vilket godkändes av 1941 års LO-kongress, rekommenderades också en fortgående utveckling av kollektivavtalssystemet. Erfarenheterna av den avtalsform som Huvudavtalet representerar bedömdes som goda. I arbetarrörelsens efterkrigsprogram 1944 underströks vikten av att fortsätta på den inslagna vägen. Svensk fackföreningsrörelse har sålunda vid skilda tillfällen klart förordat den frivilliga avtalsvägen och bl. a. framhållit, att denna erbjuder en smidigare och även effektivare reglering av de spörsmål, som ligger inom ramen för de s. k. saltsjöbadsavtalen. Ett motiv för avtalsformen har varit att de frågor det gällt att reglera har en sådan karaktär, att de icke kan bringas till lösning utan båda parter lojala och aktiva medverkan. Avgörandet för avtalsformens företräden ligger emellertid däri, att organisationerna själva rättsligt och moraliskt påtar sig ansvaret för att kollektivavtalens innehåll efterföljes av de enskilda medlemmarna.

LO har genom egna och förbundens undersökningar sökt skapa sig en uppfattning om den praktiska tillämpningen av de gällande samarbetsavtalen. Därvid har framkommit, att verksamheten inte utvecklats enhetligt. Betydande praktiska tillämpningsproblem kvarstår. Dessa synes emellertid mindre ha med själva avtalstexten att göra och mera med det lokala praktiska handlaget.

Fackföreningsrörelsen följer med största uppmärksamhet utvecklingen. Femton års erfarenheter av den frivilliga avtalsformen har icke förebringat några avgörande skäl mot denna avtalsforms företräden före lag.

I anslutning till det anförda uttalar Landsorganisationen, att den av motionärerna föreslagna utredningen i nuvarande läge icke anses påkallad.

Tjänstemännens centralorganisation framhåller, att den av motionärerna begärda utredningen syftar till lagstiftning angående företagsnämndernas verksamhet samtidigt som en utvidgning av företagsnämndernas kompetensområde ifrågasättes. Härefter heter det i organisationens yttrande:

Företagsnämndernas verksamhet är i vårt land grundad på träffade överenskommelser mellan arbetsmarknadens parter. Erfarenheter av företagsnämndernas verksamhet har samlats i drygt tio år. Dessa erfarenheter har under senare år legat till grund för genomförd eller påbörjad översyn av

gällande regler och avtal såväl inom industrin som det kommunala och statliga arbetsområdet. De undan för undan vunna erfarenheterna har också legat till grund för olika åtgärder från arbetsmarknadens organisationer för att stimulera nämndernas arbete. Det finns all anledning förutsätta, att arbetsmarknadens parter även framdeles kraftfullt skall verka för nämndverksamhetens utveckling. Den anpassning av gällande regler och avtal för nämndernas verksamhet som utvecklingen kräver får därvid förutsättas ske. TCO vill i detta sammanhang understryka vikten av den utredning, som grundats på den promemoria som 1955 upprättades inom civildepartementet med avseende på nämndernas verksamhet på det statliga området, snarast fullföljes. Även om nämnderna hittills inte fungerat i alla avseenden tillfredsställande, finns det enligt TCO:s mening ingen anledning ifrågasätta lagstiftning som grund för nämndverksamhetens fortsatta utveckling utan denna bör ske på grundval av träffade avtal och överenskommelser mellan arbetsmarknadens parter.

Vissa av de i motionerna berörda problemen har stor aktualitet men saknar eller äger ringa anknytning till företagsnämndernas verksamhet, t. ex. frågan om stats- och kommunaltjänstemännens förhandlingsrätt, som är föremål för särskild utredning. Med hänsyn till att motionerna här syftar till ett främjande av företagsnämndernas verksamhet, och organisationen förutsätter, att detta skall ske via arbetsmarknadens parter, avstår TCO från att i detta sammanhang ingå på övriga särskilda frågor som ingår i motiveringen till motionärernas yrkande. De problem som berör arbetstagarrens skydd mot obefogade uppsägningar är också behandlade i de likalydande motionerna I: 331 och II: 411 samt motion II: 119. Då TCO genom särskild remiss beretts tillfälle avge yttrande över nämnda motioner, får TCO hänvisa till organisationens yttrande över dessa motioner till Andra lagutskottet.

Utskottet

I motionerna förordas ett utbyggande av företagsnämnderna från — såsom de hitintills har varit — ett organ för information och samråd till ett organ med beslutande befogenheter i fråga om företagens angelägenheter. Motionärerna föreslår, att i detta syfte tillsättes en utredning med uppgift att utforma förslag till en lagstiftning om ökad insyn och verklig medbestämmanderätt för de anställda i företagen.

Över motionerna har yttranden avgivits av Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen och Tjänstemännens centralorganisation. Samtliga dessa organisationer har ställt sig avvisande till en lagstiftning av det slag motionärerna avser.

Utskottet vill till en början framhålla, att utvecklingen i vårt land efter hand som den fackliga arbetarrörelsen vuxit sig starkare medfört att arbetstagarparten beretts allt större möjligheter till insyn i företagen. Samtidigt som den kunnat på alltmer jämbördig fot diskutera sina problem

med arbetsgivarparten har den i allt större omfattning kunnat få sina intressen tillgodosedda. Ett led i den nämnda utvecklingen har varit inrättandet av företagsnämnder. Tillkomsten av dessa byggde på ett accepterande av den så småningom framvuxna uppfattningen att för arbetsmarknadens parter gemensamma problem bäst löses genom frivilliga överenskommelser mellan berörda parter. Kontinuiteten i utvecklingen skulle brytas, om man nu ginge över till en lagstiftning av det slag som motionärerna förordar. Det nuvarande systemet äger sin styrka däri, att det bygger på ett förtroendefullt samarbete mellan parterna. Det torde icke utan vidare kunna förutsättas att en i lag given reglering skulle i motsvarande grad vara ägnad att vinna anslutning och stöd hos dem som omfattas därav. Den utveckling som förevarit och de resultat som hitintills nåtts genom frivilliga överenskommelser ger icke stöd för antagande att en lagstiftning skulle för någondera parten medföra fördelar utöver dem som kan vinnas genom att fortsätta på den inslagna vägen.

Mot bakgrunden av vad sålunda anförts finner utskottet icke skäl tillstyrka den begärda utredningen. Utskottet får därför hemställa,

att förevarande motioner, I: 227 och II: 262, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 2 maj 1957

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Strand, Axel E. Svensson, fru Carlqvist, fru Svenson, herrar Huss, Mannerskantz*, Grönkvist och fru Hamrin-Thorell;

från a n d r a kammaren: herr Nilsson i Göteborg, fru Ekendahl, herrar Bengtsson i Varberg, Königson, Larsson i Hedenäset* och Lothigius.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.